

Edhem Mulabdić:

„Behar“

(prilikom 40-godišnjice njegova pokretanja)

U bujno proljeće g. 1900, kad je behar u punom jeku re-sio naše zelene bašče, pojavio se 1. maja te godine naš muslimanski list »Behar«, naš prvi književni list, prvi ove vrste, otkad se zna za nas.

Punih 20 godina po okupaciji, kad nam je novo doba donijelo, dolaskom jedne velike evropske sile u našu zemlju, i novu savremenu školu, mi smo se tada još skanjivali da uđemo s našom djecom u te škole, upravo bajrak smo nosili u opstrukciji prama evropskoj prosvjeti.

Pa u to doba, kad su rijetki bili naši ljudi školovani, pokreće se književni list, posvećen muslimanima Bosne i Hercegovine, kad se nije znalo, da li ćemo za takav list i čitatelja imati, a kamoli radnika koji će za nj raditi i ljudi koji će za nj i pare davati.

Pojava »Behara«, može se slobodno ustvrditi, prvi je naš književni pokret, koji je ubrzo okupio oko sebe i prve naše radnike od pera i prve čitatelje u većem broju. Bilo je i prije pojave »Behara« pojedinaca, koji su se pogđjegdje javljali svojim književnim radovima. Pokretanjem »Bošnjaka«, prvog našeg političkog lista, g. 1891. pojavise se tada merhum Safvetbeg Bašagić i Rizabeg Kapetanović pokojom pjesmom, a i pokoji podlistak izišao bi od naših u »Bošnjaku«. U tom deceniju (1890-1900) pojavljivali su se pojedini muslimani i u »Nadi«, književnom listu što ga je vlada izdavala, ili u »Školskom vijesniku«, za tim u službenom kalendaru »Bošnjaku«, u službenom »Sarajevskom listu«, pokoji i u »Glasniku zemaljskoga muzeja« za Bosnu i Hercegovinu. Stari Mehmedbeg Kapetanović-Ljubušak, ma da je bio čovjek bez modernog školskog obrazovanja, radio je i izdao golemu zbirku pod naslovom »Narodno blago«, i još veću »Istočno blago«. Merhum Osman Džikić i Avdo Karabegović javljali su se svojim pjesmama u srpskim listovima. A u tom

se razdoblju javiše dvojica i u »Matici Hrvatskoj« merhum Osman Hadžić i ja.

Ali sve to bijahu sporadične pojave naših književnika početnika i sve u listovima i revijama, koje ne bijahu čisto naše osim »Bošnjaka«, koji opet kao politički list izlazeći jedanput sedmično nije ni mogao davati potrebna poticaja našim književnim radnicima, kojih je još malo bilo. S druge strane naš muslimanski svijet, koliko ga je bilo pismena, čitao je samo naše stvari, čega je vrlo malo nalazio. Kao knjižničar male naše knjižnice u Darul mualiminu, gdje sam tada služio, bio sam češće

Glava „Behara“, lista za pouku i zabavu, 1900—1910

opominjan od svojih učenika-čitalaca, dajući im knjige na čitanje, da im dajem knjige iz našega života. Ja sam te svoje čitatelje potpuno shvaćao, ta i sam bih radije čitao našu stvar nego Bog zna čije djelo iz tuđeg života. Pogotovo oni, koji su tek počeli da čitaju, tražili su našu lektiru.

Tako se u mene već g. 1897 počela pojavljivati misao, da se što više piše iz našeg života, a za to, da se potiču na taj rad svi, koji za to mogu da imaju smisla, ili bar da se taj smisao u njima budi i razvija, potreban je jedan list, sedmični, polumjesečni, pa makar i mjesečni. A list makar i pomalen bio bi dostatan za našu usku zajednicu, pa tim lakše bi bilo podržavati takav list.

U g. 1898. već sam imao smišljen cio plan novoga lista, sadržaj, pravac, formu, samo premalen i preslab bio sam ja sam za taj pothvat, tim više što sam tada bio dosta zauzet i službom a i pripremom za neki ispit, a osim toga radio sam baš tada za »Maticu«. Nijesam ni pomišljao na ozbiljan korak, dok se ne osiguram bar jednim užim krugom pomagača i saradnika.

U mj. januaru 1899. povjerim svoju zamisao o pokretanju lista prvom merhum Osmanu Hadžiću, s kojim sam već deset godina poznat i prijateljili se kao rođena braća. Pišem mu u Zagreb, gdje je on tada bio na svršetku svojih studija na pravnom fakultetu. Otkrijem mu svoju zamisao i tražim njegovo mišljenje i konačno zovem ga u društvo, da ostvarimo ovu ideju. Brzo mi je odgovorio pun oduševljenja.

Evo njegova pisma:

Dragi prijatelju,

S' najvišim oduševljenjem dolazim u susret tvojoj zamisli o muhamedanskom listu i odmah ti u napried izjavljujem da sam pripravan učiniti sve što budem mogao i znao.

Da je za nas potreban jedan list ito izključivo muslimanski, o tome nema sumnje. Mi smo pored svih sposobnosti umnih i materijalnih prednosti, ipak najzaostaliiji elemenat u Bosni i dok drugi naravnim putem napreduju, mi upravo nenaravno propadamo. Svaki dan naš položaj postaje tegotniji, a opasnost se nemilosrdno primiče. To je tako tužna i strašna činjenica, da bi svaki pravi musliman morao o tome razmišljati i tražiti nam lieka. Žali bože to do danas kod nas nije pokušano: svi osjećamo da nam je teško, predviđamo da će nam biti i gore, ali se itako ne mičemo s mjesta. Veli se da smo mi propali i da propadamo uslied vlastite krivnje i radi okolnostih vremena, u koje smo zapali. Istina je, ali je istina i to, da mi još do danas ne pokušasmo da to prepriječimo, da se okoristimo duhom i okolnostima vremena. Mi još niesmo ni pokušali da omjerimo svoje sile, da izpitamo što možemo i za što smo sposobni, pak se nije ni čuditi da smo dotjerali dovle gdje smo danas. Dakle treba pokušati.

Novinama? Dobro. Novine, ako su onakove kakve treba da su, mogu mnogo. Jedan veliki državnik rekao je

da su novine kao zvona koja upozoruju na požar, ali itako ako se sviet ne požuri sa vodom i inim vatrogasnim spravama, izgoriše i zvona i sve drugo. Tako je i s novinama. Ako su uređivane kako treba, ako odgovaraju duhu vremena i potrebama naroda, mogu mnogo; inače su samo na štetu.

Osim toga kod nas se mora uzeti obzir i na nešto drugo. Mi smo, budi među nama rečeno, neka zasebna oolina, i prema tomu se mora udesiti ciela stvar. Za to je potreban u prvome redu list izključivo naš islamski, uredivan u čistom ali i razumnom islamskom duhu. Mi naš preporod i napredak moramo temeljiti na razumnim točkama islamske vjere, time moramo početi, a svrha nam mora biti prosvjetljenje i kulturni napredak našega elementa usporedo i nerazdruživo sa islamsko-moralnim odgojem. U jednu rječ: vjera i prosvjeta. To mora biti prvi i zadnji cilj, jer, kako znaš, mi smo u prosvjeti zaostali kao nitko drugi, a boga mi i u vjeri popustili kao malo tko. Dakle taj bi list, po mom mnijenju, imao djelovati u tome pravcu. Druge nuzgrednosti nadošle bi same sobom tečajem vremena.

Sad toliko, dok mi javiš pitanje; samo bi ti jedno savjetovao, da se naime ne prenaaglitate. Znaš kakav je naš sviet: za jednu stvar brzo se zagrije, ali se još brže ohladi. Ako će se to početi, treba sve dobro i točno uglaviti i ljudski zasukati rukave, a pored znanja i dobre volje, mora se imati uztrajnosti.

U tom ti znaku šalje mahsus selam tvoj

Osman

Zagreb, 20 siečnja 1899.

P. S. Pošto ja učim sad za izpit, ne zamjeri ako ti ne budem na sve obširno odgovarao, ali nek te to ne smeta, ti meni piši sve obširno, a u koliko budem znao i vidio da je od potrebe, ja ću ti pisati. Ako mi nisi fesove poslao, molim te pošalji ih odmah. Kad mi pišeš piši mi na adresu Markov trg broj 5.

Ja sam bio sav sretan s ovakim odgovorom Osmanovim. Drugom mi prilikom ubrzo iza toga poručuje, da se ne prenaaglim, a ja sam međutim već i sam odlučio da počekam do fe-

rija, pa da ja i on zajedno izložimo stvar i merhum Safvetbegu Bašagiću, koji je tada bio na studijama u Beču, pa će i on doći na ferije u Sarajevo.

Do svršetka školske godine razmišljao sam o listu, a naročito jedno njegovo vrlo važno pitanje, uzdržavanje, pokriće, troškove. U toj stvari dođoh na jednu originalnu misao, koja za prvi pokušaj može da osigura listu opstanak bar za jednu godinu, a godina je dosta za pokus. Treba naime naći jedno tridesetak do četrdeset rodoljuba, koji će davati listu mjesečnu pomoć po 4-5 forinti samo za jednu godinu. Eto pokrića listu. Kad se ne bi javio ni jedan jediti pretplatnik, što opet apsolutno nije moguće, list tako može izlaziti jednu godinu. A ta jedna godina treba da nama posluži još za jedan pokušaj: Imao sam želju, da se oproba, ima li naša islamska zajednica smisla za lijepu našu knjigu, saznaćemo za tu godinu imamo li čitatelja za takav list i imamo li i koliko naših radnika, koji su u stanju pisati za list, koji će biti posvećen našoj porodici. I baš radi toga, da se mi muslimani na taj način oprobamo, isključivana je u zamisli svaka saradnja naše braće nemuslimana, kojih je bilo dosta, koji bi nas pomogli u svakom pogledu. Ali ostalo se i kasnije pri ovoj odluci, svatko ju je usvojio i ona je provedana dosljedno.

Uz ferije g. 1899., kad i Osman i Safvet dođoše kući, održasmo nas trojica prvi sastanak kod Čengiće-vile. I Safvetbeg se od prve oduševio za list, a kad to svršismo, dođe na red i pitanje urednika, koji će i potpisivati list. Mi smo njega već otprije i za to odlučili i on od prve pristade. A Safvetbeg bijaše i dotada dobro poznat i kao pjesnik i kao budući naš historičar. On se prije toga na godinu-dvije li pretstavio našoj sredini jednim predavanjem u Kiraethani na Bentbaši, iz područja naše domaće povijesti, gdje je polučio sjajan uspjeh. Tu je bilo slušalaca iz najviših položaja tađanje uprave naše uže domovine i tu je merhum Safvetbeg predestiniran za budućeg kustosa Zemaljskoga muzeja, što se na žalost nije ostvarilo, kako je onda to istaknuto.

Na tom našem prvom sastanku pretresli smo sve u tančine o listu, i ime mu nadjeli. Samo meni izgledaše Safvetovo držanje prema Osmanu malo hladno što se pokazivalo i kasnije u raznim prilikama. Ali išlo se dalje. Ubrzo smo tih ferija sazvali jedan širi sastanak naših intelektualaca u prostorije ruždije na Bentbaši. Osim nas trojice tu bijahu na sastanku onaj mali skup naših činovnika iz vakufske direkcije, zatim merhum Ibrahim ef. Repo-

vac, profesor arapskog jezika na gimnaziji, nekoliko mladih kadija a s njima i sadanji reis-ul-ulema Fehim ef. Spaho, nekoliko učitelja itd. Na sastanku se osjećalo prilično hladno držanje, jer je stvar došla suviše nenadano, nije se isprije pretresalo. Kao obično isticala se bojazan za uspjeh, a drugi odmah nadovezuje, da je onda gore ako se ne uspije, stvar se onda odgađa na godine itd. Ali se konačno ipak prodrlo i odlučilo pozitivno. A onda se odluči, da se održi još jedan sastanak i da se na taj sastanak donese, što ko mogne da napiše za prvi početak. Za finansijsku stranu lista, usvojen je onaj plan, i ubrzo su pisma već razaslana nekim rodoljubima.

Već se pomalo i govorilo o listu, čulo se sa skupštine, pa se radoznalo očekivao novi list. Ubrzo su počeli stizati i odgovori za pomoć listu. Prvi se javlja Ahmet ef. Šehović iz Trebinja, pa merhum Hamdibeg Džinić iz Krupe, gje je onda služio, zatim merhum Ibrahimbeg Defterdarović iz Dervente, svog mjesta službovanja, itd. sve povoljni odgovori. U javnom mišljenju bilo je i skeptičara, kojih ima vazda i u svakom pokretu: ne vjeruje se u uspjeh, u nas to nije moguće, pa ko će to itd. pri čem se ljudi prave važni. Ali nađe se uvijek i takvih koji skeptike suzbijaju. Oni, kažu im u oči, puštaju godine da prolaze, a da se ni na što ne odluče, a kad drugi ko šta pokrene, u njih je bojazan za uspjeh i prvo i zadnje što mogu da reknu. Merhum Osman, kakav je bio temperamentan, bunio se na ovako držanje pojedinaca, pa mi kaže u jednoj prilici: „Okresaću ja njima u jednom momentu.“ „Nemoj,“ umirujem ga ja, „i ne slušaj, glavno da se radi, a oni neka vječito strahuju.“

U mjesecu martu 1900 sazvan je i drugi sastanak u restauraciji hotel Centrala. Ovaj je sastanak bio uži. Tu su i neki radovi doneseni, a o pokretanju lista nema više ni dvojbe, ali opet počеше padati bojazni i sumnje, pa se počē zapitkivati o cijeni lista, a jedan čak izbaci i kojim će se pismom štampati. Osman nije mogao izdržati dalje: „List će,“ kaže on, „izlaziti, pa ko htio, ko ne htio, stvar je dobro prokuhana i zrela.“ Drugi neko, da malo otupi Osmanovu oštricu: „Pa sitnice kakve, to će se tokom vremena izrađivati,“ a drugi: „Jah, ne mora se sve unaprijed predvidjeti.“ Tom prilikom dođe na toj skupštini i ta ugodna vijest: izjava prisutnog Ademage Mešića, da će on finansirati list, što mu prihvodi ne budu mogli pokrivati. Da se list pokaže u prvi mah s jačim radovima i poznatim imenima odlu-

čeno je, da se zamole neke ugledne ličnosti: reis Azabagić, Esad ef. Kulović i drugi da dadnu svoju kakvu radnju za list, na što su se oni, kako je poznato, i odazvali.

U aprilu se već nadoše i prostorije za redakciju, smjestilo se sve i počeo prvi rad. Na molbu Safvetbegovu profesor Velc izradi naslovnu glavu listu. Brzo se sastavio 1. broj. Naša prva riječ zauzima već dvije strane, zatim dolaze članci: Osmanova

Redakcioni odbor „Behara“ i izdavač

S lijeva na desno: sjede: Osman Nuri Hadžić i Adem aga Mešić. Stoje: Edhem Mulabdić i Fehim Spaho

Načela Islama i naš zadatak. Azabagića Znamenite izreke, Riza-begova pjesma „Beharu“, moja kraća pripovijetka Bijela međžidija, početak Safvetbegova Abdulahpaše, Kulovića prijevod, zatim obilgatna rubrika „Narodne umotvorine“, uvijek će se donositi bar po jedna pripovijetka i po jedna pjesma, i konačno Listak, a taj je u 1. broju zauzeo punih 6 strana: književnost, kulturne bileške, pogled po svijetu, svaštice i zagonetke. Taj prvi broj „Behara“ bijaše jedna kita cvijeća, iz koje je svatko mogao da uzme po koji stručak: i intelektualac i čovjek iz naroda, i veliki i mali, i stari i mladi.

Pretpjata je odmah počela stizati a s njom i priznanja sa sviju strana: „Dajte, izdajte ga što češće“, „Kakò to, da se davno već nije počelo s 'ovakim listom?“, a sa ženske strane prigovaralo se, što je naravno vrijedilo kao pohvala: „Kratke vam pjesme i priče, a Abdulah pašu je trebalo odmah cijelog strpati u 1. broj itd. itd. Ali bilo je i drugih prigovora karakterističnih za naš svijet, poručivalo nam se, da nam je sitan onaj turski behar gore u naslovnoj slici u onom mušepku, namjerno smo ga tako sitno napravili, dobacivalo nam se, a stari neki rekli: da nema u 1. broju pjesme sultanu. Kad se to u redakciji pročitalo, Osman odmah eksplodira: „Hm! Kad im je sjao s tahta ko sunce, onda mu nijesu bili u itaatu, a kad im ga Švabo zasjeni, onda kopne za njim. Miševi!“ „Behar“ je izlazio redovno. Mi smo radili, naročito nas tri svesrdno. Radovi su već i sa strane počeli stizati. Safvetbeg je pretežno boravio na selu, ali je zato tamo radio svoga Abdulahpašu i druge pjesme, a i nosio i čitao rukopise. Osman je ubrzo naimenovan kod suda u Mostaru, ali je uredno slao svoje imame i drugo. Meni je i redakcija bila posve blizu školi i konviktu, gdje sam tada bio službom vezan, pa je na me spala i administracija i drugi poslovi redakcije.

„Behar“ je od broja do broja bivao kićeniji, ali već u polovici godine poče Safvetbeg pogovarati, da će morati ostepiti, on je imao još da dovršava svoje studije odnosno ispiti i da radi disertaciju. Uzalud sam ja pokušavao da ga odvratim od tog, ostao je uporan da će nekako izdržati do kraja godine, a dalje ne može. Osman i onako nije bio u Sarajevu, a on ga pogotovo ne bi sklonio da ostane. Ja sam odmah uvidio, da neće biti drugog izlaza, nego da se sam primim redakcije.

Među saradnicima ove l. godine istakoše se naročito sadanji reis-ul-ulema Fehim ef. Spaho, onda tek početnik ali plodan radnik, zatim: merhum Ali ef. Kadić, merhum Mehmed ef. Spaho pod raznim pseudonimima već kao srednjoškolac a i kasnije sve više i često saradivao, onda Tefvik beg Bašagić također skriven, merhum Hafiz M. Ali ef. Dukatar i mnogi drugi. Ja i Osman odlučimo i uzmemo u redakciju Fehim ef. Spahu kao naknadu za Safvetbega. I Osmanu i Ademagi bilo je žao Safvetbega, ali nije moglo drukčije. Na moju odluku, da se ja primim redakcije, piše mi Ademaga 20/III 1901. „Neimam rieći toliko niti sam u stanju, da ti se zahvalim na tvojoj požrtvovnosti i na tvom velikom trudu...“

Tako završismo I godinu „Beharovu“ s rezultatom, da moralni uspjeh, a taj je ovdje bio i glavni, bijaše odličan. Kad nabavimo još originalne korice, pa kad se uvezaše ona 24 broja, dobismo rijetku, dragocjenu knjigu. A na posljertku i materijalni uspjeh posve je zadovoljavao. Prihodom lista podmirivani su izdaci za štampanje lista, zatim kirija, posluga, pošta itd. Štamvalo se s početka 1000, a kasnije 800 primjeraka, plaćalo se (10 kruna godišnje, daci 6) prilično dobro. Vlasnik lista, koji je bio preuzeo na se sve eventualne manjke, nije trebao za tu godinu da izda ni jednu krunu. I s te strane ulazili smo s pouzdanjem u II. godinu.

U cijeloj drugoj godini Safvetbeg se ne pojavi u „Beharu“ svojim radnjama. I što nije bio zaokupljen svojim poslom, jedna mu stvar dade povoda, da se posve ustegne od „Bahara“. U 7 br. od 1/VIII. 1901. godine izade Osmanov članak o otvaranju pruge s izlazom na more: Mostar-Trebinje-Dubrovnik. U članku prođe između redaka uvijena aluzija na Džabića pokret, koji on tu nazva vikom i galamom protiv tihom a korisnom radu uprave naše zemlje na kulturnom podizanju zemlje i naroda. Ni meni, a pogotovo Safvetbegu, ne bijaše po volji ta aluzija, pa nije čudo, što mu je Safvetbeg više zamjerio i što ga je odbilo od saradnje s Osmanom u našem zajedničkom listu.

Ovom prilikom da usput spomenem i „Beharovo“ stanoviše prema Džabića pokretu. „Behar“ je u tom bio indiferentan, drugačije se nije ni moglo, što smo ja i Safvetbeg uporno i branili, tj. da se o tom pokretu uopće ništa u „Beharu“ ne piše, jer nepovoljno nećemo pisati, a drugačije nam se ne bi ni dalo.

Tokom II. godine osjećala se odsutnost Safvetbegova, ali list je uređivan dobro i izlazio je redovito. Prije svršetka te II. godine na 2-3 mjeseca, ja sam uputio neko cirkularno pismo na sve saradnike i mnoge prijatelje s pitanjem: šta ćemo s „Beharom“. hoćemo li nastaviti? Učinio sam to prividno stoga, što se osjeća popuštanje u prvom elanu kojim se radilo, ali više s namjerom, da se o „Beharu“ govori, da se tako indirektno njegova potreba i važnost ističe. Došlo je 27 odgovora na to moje pismo; u njima je bilo lijepih sugestija. I ja sam neke iznio u „Beharu“, nek se i to pročita. Nijesu dolazili za list radovi kakvi su se idealno zamišljali i željeli, ulema je bila još uvijek indiferentna, a ciljalo se i na njih, ne bi li se pokrenuli.

I II. godina prođe s istim nezultatom, ako ne i boljim od I. Udosmo i u III. Ni u toj se godini Safvetbeg ne pojavi, ali pod kraj godine pade slučajno osnutak „Gajreta“, na što se „Behar“ kao organ progresa založio svim svojim uplivom, a Osman, jer ne bijaše tada s merhumom Kulovićem za to osnivanje, otstupi od „Behara“, a Safvetbeg već i kao pretsjednik „Gajreta“ pristupi i nastavi opet svojom saradnjom.

U početku IV. god. izlazi od 1. broja „Behara“ Safvetbegova radnja „Sto i jedan hadisi šerif“. To bijaše za našu širu javnost jedna lijepa i jako potrebna radnja, ali na drugoj strani kod uleme izaziva ta radnja reakciju. Sumnjalo se na toj strani, da će Safvetbeg kao laik i svjetovnjak, kako bi se reklo, moći protumačiti kako treba pojedini hadis, makar da se on u toj svojoj radnji služio priznatim djelima iz tog područja s istoka. Sa stanovišta uleme bilo je nepopularno ova dogmatska pitanja pretresati u jednom javnom glasniku, koji svako čita. Safvetbegovo tumačenje hadisa čitalo se na onoj strani s dvostrukim naočalima. Na koncu iza nekoliko brojeva zatražila se, izgleda, intervencija vlade i vlada uvede za „Behar“ i drugu cenzuru pored one, kroz koju su prolazile i sve druge novine. „Behar“ se cenzurirao u vladi u takozvanom crnom kabinetu, gdje i druge novine, a onda se nosio u rijaset na drugu cenzuru.

Kad je u toj radnji došao na red 15. hadisi šerif, rijasetska cenzura zaplijeni taj članak, a tada više i Safvetbeg prestade dalje iznositi svoju radnju „Sto i jedan hadisi šerif.“ Tih dotle obrađenih 15 hadisa izašlo je u dvadeset brojeva „Behara“ u IV. njegovoj godini.

Petu i šestu godinu izlazio je „Behar“ redovno i uređivan po svojoj tradiciji i u pravcu, koji je sebi postavio od početka. Bilo je i poteškoća i neprilika, ali sve se savladavalo, kad se ima vidna uspjeha. Tokom ovih šest godina u „Beharu“ se sama od sebe otvori jedna rubrika, koju u izradi programa za ovaj list nije nitko ni predviđao. U raznim listovima, brošurama i knjigama bili smo češće izazivani, da suzbijamo razne napadaje. Muslimani su češće bili identifikovani s Turcima, o kojima je postojalo u Evropi, i gdje oni nijesu dopirali, nepovoljno i čisto posve neprijateljsko mišljenje. A ovamo gdje su oni proveli nekoliko stoljeća već i narodna folkloristika ima te građe koji put i odvratne sadržine, a to se sve još poticano savremenom propagandom miješalo, da se sve nepovoljno o Turcima vezalo za

muslimane. Merhum Osman s potpisom Vamik suzbijao je često u rubrici „papirnatih križara“ sve ove napadaje vrlo duhovito. Upravo se čovjek mora snobovati i pitati: šta je to, što neke kulturne radnike i narodne prosvjetitelje sili, da kojekakvom otrcanom pjesmom ili pričom vrijeđa svoju vlastitu braću druge konfesijske pripadnosti. A onda često iza našeg odgovora slijedi još polemika, kojom se opet sve više raspiruje ono na što mi reagiramo. Mi po tom mišljenju, moramo za volju nekog narodnog blaga, jer je to „narodno“, gutati najveće uvrede na naše svetinje. (Imam jedno karakteristično pismo od jednog profesora, koje ovo potvrđuje).

A bijaše neprilika i druge vrste. God. 1903. i „Behar“ bi pozvan uz tada tri postojeća lista kod bivšeg načelnika općine advokata Njeća, koji zahtijevaše, da se napiše prigodan članak o ministru Kalaju, kome će se za koji dan navršiti 20 godina, kako je uzevši resor uprave Bosne i Hercegovine u upravi države prvi put stupio na bosanski teritorij. Trebalo je muke, dok sam spasio „Behar“ od te napasti. „To mogu da rade politički listovi, a »Behar« je književni list“. — „Baš zato, što je književni,“ prihvaća domaćin. Ja tada povukoh u pomoć „Bosansku vilu“, makar da mi nijesmo bili baš ni brat ni sestra, i to me spasi, jer domaćin se nije ni sjetio, da i nju pozove, pravije rečeno nije ni pokušao da „Vilu“ pozove, jer je znao da mu ne bi ni došla.

Jednom prilikom dolazi mi zahtjev iz naše sredine, da se u „Beharu“ piše o jednom nižem činovniku, inače strancu, koji sada penzionisan odlazi iz Bosne. „A zašto da se piše o njemu?“ — „Jer je bio ispravan činovnik“. — „Pa to mu je i dužnost bila“. — „A osim toga vrlo je volio nas muslimane“. — „Šta je učinio za nas?“ Nema odgovora.

„Behar“ je od početka svoga izlaženja dolazio svojim pretplatnicima točno, da se znao datum po njegovu dolasku. Ali kad se uvede rijasetska cenzura, poče zakašnjavati. Jedan put već dva dana prošla, kako je trebao da dođe, a još se ne vraća sa cenzure. Urgiram kod vlade, kažu mi da je u rijasetu. Idem u rijaset, ali tu zatvoreno, jer bijaše petak. Slučajno susretnem se u čaršiji s podvornikom iz rijaseta, kad se on nešto sjeti vidjevši mene. „Ima ona novina, dali su mi, da ti je donesem, eno je kod kuće, zaboravim ponijeti, ali neće faliti, ne boj se!“ pa još dodade: „Djeca mi čitaju koješta, drago him“. Ja mu se zahvalih

na tom, što i njegova djeca čitaju „Behar“. A baš u to vrijeme piše neki iz Trebinja, ali bez potpisa: „Šta je s „Beharom“? Ta da u Parizu izlazi, dosad bi došao.“

Šesta godina „Beharova“ primicala se kraju. Zadnje dvije su prošle bez mojih prvih drugova, a tada dolazi potreba da se i ja uklonim. U januaru 1906. tražili su neki saradnici jednim cirkularnim pismom upućenim na sve saradnike i na vlasnika, da ja oступim od „Behara“, jer da list očevidno opada, a kriv je tomu bezobzirni postupak urednika, koji guši svaku misao, koja nije nikla u njegovoj glavi. Kad sam se iza tih pisama sastao s vlasnikom Ademagom Mešićem naš se razgovor sastojao u ovom dialogu:

„Nešto se ehalija buni protiv tebe“.

„Jest, čuo sam,“ velim mu ja, „pa ja ću oступiti ako treba.“

„Pa dobro.“

Ja sam ubrzo opremio i zadnji broj i vlasniku predao agende i račune o listu.

Neki su saradnici intervenirali kod Ademage, da ne dozvoljava nikakve promjene u listu, ali bez uspjeha. Pokušah i ja da otkupim list od njega, ali i to bez uspjeha. A nije se ni moglo drukčije, jer je nezadovoljstvo i ono cirkularno pismo dobro došlo i merhum Osmanu, koji je također želio ovu promjenu.

I šesta je godina završena s istim uspjehom i moralnim i finansijskim kao i sve pređašnje. List je svojim prihodom podmirivao sve svoje potrebe: štampu, administrativne troškove, a i honorirao pogdjekoje saradnika koji je na to reflektirao.

Prvog maja 1906. pojavio se „Behar“ u novom ruhu: lijeva pola naša, a desna turska. Merhum reisul-ulema Čaušević onda član Ulema medžlisa angažovao se tu izdašno, a prama „Beharu“ imao je on vazda najljepše simpatije, jer to mu je bila prva naša lektira, kad je došao među nas. Ta je prva, odnosno VII, godina „Beharova“ povedena s novim oduševljenjem, ali je na svršetku ostala osamljena. Druga (VIII) izgleda da se htjelo da bude kao prvih šest, pa se na kraju i od tog odustalo. Deveta i deseta godina „Beharova“ privukla je i Hrvate-katolike saradnike i list je tih dviju godina bio zaista dosta kićen, ali naravno nije ono što se htjelo s prvim „Beharom.“ Tada je „Behar“ i prestao. Merhum Ekrem-Hamid Šahinović bio je počeo da izdaje „Behar“ i dalje kao prvi što je bio, ali ga je nakon tri broja obustavio. Ta dva perioda „Beharova“ tj. I-VI i VII-X godišta ra-

zlikuju se bitno: list je u II periodu, naročito zadnja dva godišta narodni, a u I-VI. narodniji, makar da nema izričito narodnosnog obilježja; onaj prvi popularniji, a drugi književniji; prvi naš list u užem, a drugi u širem smislu. Još se razlikuju i po tom, što je prvi period bio ustrajniji, stalozeniji, drugi promjenljiviji neprestano težeći za eksperimentima.

Iza tog nastupa jedan period, jer u to ubrzo dolazi i svjetski rat, od ravnih 17 godina, dok se opet uspostavio stari „Behar“ pod imenom „Novi“. Ovaj izlazi već 12 godina i hvala Bogu ne prestaje. I ovo je dokaz, da je onaj prvi „Behar“ bio narodniji.

Podne u tri crteža

Podne.

Ulice sve su polivene suncem.

Oblaka dva bijela na svodu,

ko ovce site u hodu

brode

i po crti obzorja

šaraju ime

čudno ko moje rime.

Na cesti čovjek sa štapom u ruci

(putnik je, beskućnik, ko zna okuda)

pijan od silnog sunčeva svijetla

putuje od jednog do drugog tla,

noseći sobom vječnu drugu:

crnu sestru — tugu.

Dječak vodi starca za rukav,

(put mu je led među snom i javom)

on svijetom luta polumrtav

noseći sobom uspomene:

kad su mu oči sjati prestale

ko zvijezde dvije u rijeku pale.

Podne.